

תפקידי המקדש (חלק ג) / הקשר בין עבודת האדם והשראת שכינה בעבודת המקדש

משה ואהרן מכינים את המשכן לחנוכתו ומקריבים את שנצטוו, ואש יוצאת מלפני ה' ואוכלת את הקרבן, לומר שעבודתם רצויה.

ההמשך של התגלות זו מבוטא באופן ברור, מבחינה לשונית ותוכנית כאחת, בחנוכת הבית הראשון בימי שלמה:

וּכְבָּלוֹת שְׁלֹמֹה לְהַתְפַּלֵּל וְהָאֵשׁ יֵרְדֶה מִהַשָּׁמַיִם וְתֹאכַל הָעֹלָה וְהַזִּבְחִים וְכָבוֹד ה' מָלֵא אֶת הַבַּיִת. וְלֹא יָכֻלוּ הַפְּהָנִים לְבוֹא אֶל בַּיִת ה' כִּי מָלֵא כְבוֹד ה' אֶת בַּיִת ה'. וְלֹא בָנִי יִשְׂרָאֵל רְאִים בְּרִדַת הָאֵשׁ וְכָבוֹד ה' עַל הַבַּיִת וַיִּכְרְעוּ אַפְּסִים אַרְצָה עַל הָרֶצֶפָה וַיִּשְׁתַּחֲווּ וְהוֹדוּת לֵה' כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסָדוֹ (דה"ב ז', א-ג).¹

דומה כי אין זה מקרה שדווקא בחנוכות המשכן והמקדש נגלית השראת שכינה באופן כה ברור לעיני כל העם. הדבר רומז על מהות המשכן והמקדש: המקום שבו מתרחשת ההתגלות הא-לוהית כפועל יוצא של מעשי האדם.²

בתווך, בין שתי החנוכות, התרחשה התגלות דומה נוספת, בעת גילוי מקום המקדש לדוד בגורן ארוונה היבוסית:

וַיִּבֶן שָׁם דָּוִד מִזְבֵּחַ לַה' וַיַּעַל עֹלוֹת וַיִּשְׁלַמִּים וַיִּקְרָא אֶל ה' וַיַּעֲנֶהוּ בְּאֵשׁ מִן הַשָּׁמַיִם עַל מִזְבֵּחַ הָעֹלָה (דה"א כ"א, כו).³

התגלות זו מקבילה בבירור להתגלויות בחנוכת המשכן ובחנוכת המקדש – אש יורדת מהשמים ואוכלת את הקרבן – אך יש בה גם הקבלות רבות לפרשת העקדה (כפי שראינו בפירוט בשיעורים על ירושלים המקראית, שנה ראשונה שיעור 9), ובדומה להתגלות לאברהם שם, באה גם ההתגלות לדוד בעקבות מסירות נפשו.

לדורות: אש מן השמים ואש מן ההדיוט

גם לדורות משתפת מצוות קיום האש על המזבח מעשה אנושי – הבאת אש אנושית – באש הא-לוהית הרבוצה על המזבח, כפי שדרשו חז"ל:

1 חז"ל עמדו על ההמשכיות והרצף שבין שתי ההתגלויות באמרם כי "אש שירדה בימי משה לא נסתלקה ממזבח הנוחשת עד שבאו לבית העולמים, אש שירדה בימי שלמה לא נסתלקה ממזבח העולה עד שנסתלקה בימי מנשה" (ספרא דבורא דנדבה פרשה ד פרק ה; מקבילה בזבחים סא ע"ב).

2 כאן המקום להעיר כי אחד הביטויים להעדר השראת שכינה בבית שני היה שלא ירדה בו אש מן השמים (יומא כא ע"ב).

3 יש לעיין מדוע באים התיאורים המפורטים של ההתגלויות בגורן ארוונה ובחנוכת הבית הראשון רק בספר דברי הימים, ואין להם זכר בשמואל ובמלכים. ייתכן שהדבר הוא חלק ממגמתו של ספר דברי הימים, שנכתב בראשית ימי הבית השני, לתאר את מלוא תפארתו של הבית הראשון.

בשיעור זה בכוונתנו לבחון כמה היבטים של צירוף שתי הבחינות, עבודת האדם והשראת השכינה, במספר עבודות במקדש, ואת המשמעות הכוללת של הקשר ביניהן. אצל האבות מצאנו קשר ברור בין ההתגלות הא-לוהית ובניין מזבחות (בראשית י"ב, ז-ח; כ"ו, כד-כה; ל"ה, א, ג, ז), ויש מקום להתבונן אם גם במקדש ישנן עבודות המבטאות את שילוב שתי הבחינות הללו. העיקרון שינחה אותנו בשיעור הוא כי במקדש מתגלה השכינה בגלל מעשי האדם ובעקבותיהם.

א. ההתגלות לאברהם בהר המוריה – התגלות שכינה בעקבות מעשי האדם

כבר ראשית ההתגלות הא-לוהית בהר המוריה – ההתגלות בעקדה – טבועה בחותם העיקרון המנחה הזה, כפי שמורים פשטי המקראות. תחילה צריך אברהם ללכת "אל ארץ המצרים" (בראשית כ"ב, ב), ורק אז יורה לו ה' "על אחד ההרים". אברהם הולך, ו"ביום השלישי וישא אברהם את עיניו וירא את המקום מרחוק" (שם, ד), ומבארים חז"ל ש"ראה ענן קשור בהר" (בראשית רבה נו א), דהיינו: סימן לנוכחות שכינה במקום. אברהם ויצחק מוסרים את נפשם על מצוות ה':

וַיִּשְׁלַח אֲבְרָהָם אֶת יְדוֹ וַיִּקַּח אֶת הַמֵּאֲכָלֶת לְשַׁחֵט אֶת בְּנֹו. וַיִּקְרָא אֵלָיו מִלֵּאֶךְ ה' מִן הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר אֲבְרָהָם אֲבְרָהָם וַיֹּאמֶר הֲנִי. וַיֹּאמֶר אֵל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנֶּעַר וְאֵל תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה כִּי עֵתָה יִדְעֵתִי כִּי יֵרָא אֶל-הָאֱלֹהִים אִתָּה וְלֹא חֲשַׁכְתָּ אֶת בְּנֶךְךָ אֶת יְחִידְךָ מִמֶּנִּי. וַיִּשָּׂא אֲבְרָהָם אֶת עֵינָיו וַיִּרְא וְהִנֵּה אֵיל אַחֵר נֹאֲחֵז בְּסֶבֶךְ בְּקִרְבָּיו וַיִּלָּךְ אֲבְרָהָם וַיִּקַּח אֶת הָאֵיל וַיַּעֲלֶהוּ לְעֹלָה תַּחַת בְּנֹו. וַיִּקְרָא אֲבְרָהָם שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא ה' יִרְאָה אֲשֶׁר יֹאמֶר הַיּוֹם בְּהַר ה' יִרְאָה (שם, י-יז).

היענות אברהם ומסירות נפשו להקריב את יצחק הביאה לקריאת מלאך ה' ולהתגלות א-לוהית, שבעקבותיה נקבע המקום כמקום עבודת ה' לדורות. הווה אומר: כבר מראשית גילוי בולטת במקום הזיקה הקרובה וההדוקה בין מעשי האדם ובין ההתגלות הא-לוהית בו.

ב. אש מלפני ה' אוכלת את הקרבן

בחנוכת המשכן, בגילוי מקום המקדש ובחנוכת

הדוגמה המובהקת ביותר לביטוי שתי הבחינות שבמקדש יחדיו הייתה בחנוכת המשכן, בסיום עבודת היום השמיני:

וַיָּבֵא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל אֱהֱל מוֹעֵד וַיִּצְאוּ וַיִּבְרְכוּ אֶת הָעָם וַיִּרְא כְבוֹד ה' אֵל כָּל הָעָם. וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי ה' וַתֹּאכַל עַל הַמִּזְבֵּחַ אֶת הָעֹלָה וְאֶת הַחֲלָבִים וַיִּרְא כָּל הָעָם וַיִּרְאוּ וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם (ויקרא ט', כג-כד).

יכולה היא להשתלח בהיהדות הטכנית והוד החצוצרות נלקח ממנו לשעה, אבל הכל יודעים שהטכניקה כולה רק על הטבע האיתן היא מיוסדת והיהדות הטבעית שלנו אין שום יד של צר יכולה לשברה. בזה הננו החסינים והעזים שבאומות, ולעולמים נשאר בידינו השופר. ולקולו הננו מתעודדים ובטוחים בשאיפתנו המנצחת שבמהרה ישובו לנו גם החצוצרות, והיהדות הטכנית תופיע עלינו בקרוב בכליל תפארתה, והיא תפאר גם כן את היהדות הטבעית שלנו, שנוטלו ממנה הודה והדרה בתגרת יד האויב אשר הרע בקודש.

ובחצוצרות וקול שופר נריע לפני המלך ד' בבית נכון ונשא. ונלמד את עצמנו ואת כל עמי הארץ אשר יראו כי שם ד' נקרא עלינו, כי הטכניקה האנושית נוצרה כדי לשמש את העולם ואת החיים הנועדים על פי דבר ה' להיות חיים תמימים וטהורים כאשר 'עשה א-לקים את האדם ישר' (קהלת ז', כט) והיא צריכה לא לבלע ולהשחית אלא להעשות טפל לקיומו של העולם בטהרת טבעו הבריא והרענן על פי מהלך חוקי הטבע אשר ברא א-לקים חיים ומלך עולם להחיות בהם את בריותיו. ונזכור גם וביחוד אז בימי גדולתנו ופארנו כי השופר מאריך וחצוצרות מקצרות, שמצות היום בשופר.

ואשרי העם יודעי תרועה ד' באור פניך יהלכו.

לפי פירושו של הרב כאן, צירוף שופר וחצוצרות במקדש משמעו צירוף מציאות א-לוהית טבעית, המיוצגת בשופר, עם מציאות אנושית-טכנית, המבוטאת בחצוצרות. בראש השנה – יום בריאת העולם וחדושו, יום המלכת ה' – מאריך השופר, המייצג את הבחינה הא-לוהית הטבעית, והחצוצרות, המבטאות את הצד האנושי, מקצרות. ואילו בתעניות, המבטאות בעיקר את פניית האדם לקב"ה, החצוצרות מאריכות והשופר מקצר. הרב מוסיף כי יתרונו של השופר בעמידותו לחורבן, העשוי להשבית את החצוצרה האנושית הטכנית, אך לא את השופר, המסמל את הכוח הא-לוהי הטבעי.

ד. נסים בעבודת המקדש

עשרה נסים שנעשו לאבותינו בבית המקדש

עשרה נסים נעשו לאבותינו בבית המקדש: לא הפילה אשה מריח בשר הקדש, ולא הסריח בשר הקדש מעולם, ולא נראה זבוב בבית המטבחים, ולא אירע קרי לכהן גדול ביום הכפורים, ולא כבו גשמים אש של עצי המערכה, ולא נצחה הרוח את עמוד העשן, ולא נמצא פסול בעומר ובשתי הלחם ובלחם הפנים, עומדים צפופים ומשתחויים רווחים, ולא הזיק נחש ועקרב בירושלים מעולם, ולא אמר אדם לחברו צר לי המקום שאלין בירושלים (אבות פ"ה מ"ה).

המשנה מתארת נסים בתחומים שונים: בקרבנות, באש שעל המזבח, בעבודת כוהן גדול ביום הכיפורים, במנחות הציבור המובאות למקדש, ובהימצאות העם ועולי הרגלים

'ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח' (ויקרא א', ז) – אף על פי שאש יורדת מן השמים, מצוה להביא מן ההדיוט (יומא כא ע"ב).

ג. שופר וחצוצרות במקדש

שופר של ראש השנה – של יעל פשוט, ופיו מצופה זהב, ושתי חצוצרות מן הצדדין; שופר מאריך וחצוצרות מקצרות, שמצות היום בשופר.

בתעניות – בשל זכרים כפופין, ופיהן מצופה כסף, ושתי חצוצרות באמצע; שופר מקצר וחצוצרות מאריכות, שמצות היום בחצוצרות

(ראש השנה פ"ג משניות ג-ד).

הגמרא שם (כז ע"א) מסבירה כי המנהג לשלב תקיעה בשופר ובחצוצרות הוא ייחודי למקדש:

במה דברים אמורים, במקדש, אבל בגבולין: מקום שיש חצוצרות אין שופר, מקום שיש שופר – אין חצוצרות... מאי קראה? דכתיב 'בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה' (תהילים צ"ח, ו): לפני המלך ה' הוא דבעינן חצוצרות וקול שופר, אבל בעלמא – לא.

לשופר ולחצוצרות משמעויות שונות, וכאן ברצוננו להביא את פרשנותו של הרב קוק לצירוף זה במאמרו "השופר והחצוצרות" (מאמרי הרא"ה, עמ' 146-147):

...אמנם ההפגנה הנשמטית הרי כפולה היא, שהרי אנחנו חיים בתוך הטבע המקיף אותנו בחוקי, והננו מצויים להתהלך עמהם, בקשר קדושת התורה והמצוה את חוקותיו תשמרו, חוקים שחקקתי בהם שמים וארץ (ויקרא רבה לה ד). אמנם הננו גם כן מאוגדים, עם כל המעשים אשר רוח האדם הולך ומחדש אותם עם כל הטכניקה כולה, וכל הסתעפויותיה. וכשם שאנו מתהלכים עם חוקי הטבע בהתאמה לדבר ה' ואור תורתו, כן אנו מתהלכים עם חוקי הטכניקה, וחייבים אנו ללכת בהם גם כן בהתאמה עם חוקי התורה ויפעת אורה. ונמצא שיש לנו יהדות טבעית ויהדות טכנית, היהדות הטבעית מובעת היא בתקיעת השופר הכלי הטבעי, אמנם היהדות הטכנית היא מובעת בתקיעת החצוצרות כלי המעשה המתוקן במפעלו של האדם, באומנתו הטכנית.

השאיפה האמיצה שלנו היא להרים קרן בשני חלקי היהדות הללו הטבעית והטכנית, אבל כדי להתאים התאמה גמורה לחיינו את כל המשאלים הטבעיים והטכניים יחד, על פי התורה והמצוה, הננו יכולים להוציא אל הפועל דוקא כשנבוא לחיינו הכלליים השלמים, שהסימן לזה הוא כשנזכה לשוב אל נוה קדשנו, בכל הוודו והדרו. כשנעמוד לפני ד' במקום ניוו של עולם בבית קדשנו ותפארנו, כשמקדש מלך ועיר מלוכה לנו יהיה משוכלל בהדרו. אמנם גם כאשר היד השלוחה במקדשנו, שברה את חסנינו, אל תשמח אויבתנו לנו. אמת הדבר, שהיד הרשעה

כל זכורך את פני האדון' – משמע שהאדון בא לראותך.

יש כאן הקבלה בין הראייה האנושית והראייה האלוהית: אדם עולה לרגל על מנת להיראות על ידי ה', אך גם על מנת לראותו כביכול. על עניין זה כבר הרחבנו בשיעור 3.

1. צורת עמידת הכרובים

הגמרא בבבא בתרא דנה (צט"ע"א) כיצד עמדו הכרובים:

כיצד הן עומדין? רבי יוחנן ורבי אלעזר, חד אמר: 'פניהם איש אל אחיו' (שמות כ"ה, כ; ל"ז, ט), וחד אמר: 'פניהם לבית' (דה"ב ג, ג).

ולמאן דאמר [=ולמי שאומר] פניהם איש אל אחיו, הא כתיב [=והרי כתוב] 'פניהם לבית'? לא קשיא: כאן בזמן שישראל עושין רצונו של מקום, כאן בזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום [רשב"ם: הם הופכים פניהם זה לזה דוגמת חבת זכר ונקבה האוהבים זה לזה סימן שהקב"ה אוהב את ישראל... וכשאינן עושין הופכים פניהם לבית על ידי נס].

ולמאן דאמר ופניהם לבית, הא כתיב 'פניהם איש אל אחיו'? דמצדדי אצדודי [כלומר: שמצדדים את פניהם, קצת לבית וקצת זה לזה, י"ל]. דתניא, אונקלוס הגר אמר: כרובים מעשה צעצועים הן, ומצודדים פניהם כתלמיד הנפטר מרבו.⁵

לרבי חיים מוולוז'ין הסבר מאלף בעניין עמידת הכרובים מצודדים מעט זה כלפי זה:

והנה דור המדבר שזכו להיות מאוכלי שולחן גבוה, לחם מן השמים דבר יום ביומו, ושמתם לא בלתה מעליהם, ולא היו צריכים לשום עסק פרנסה בעולם כלל, לדברי הכל לא מקרו עושין רצונו של מקום אלא אם כן היו מסתכלין כלפי מעלה ביושר גמור, ומשעבדין את לבם רק לתורה ועבודה, ויראתו יתברך שמו, יומם ולילה לא ימוש מפיהם, דברים ככתבן ממש, בלי נטות אל הצד כלל, אף שעה קלה לעסק פרנסה, וכמאמרם ז"ל 'לא ניתנה תורה אלא לאוכלי מן' (מכילתא בשלח יז ועוד), לכן העמידו אז את הכרובים לפי מה שהיו עושין רצונו של מקום, פניהם איש אל אחיו ממש, להראות כי ישר יחזו פנימו יתברך, פנים בפנים עם קדושו.

אמנם בימי שלמה, שהיו כלל המון ישראל צריכים ומוכרחים לנטות מעט אל הצד לעסק הפרנסה, על כל פנים כדי חיי נפש, שזה עיקר אמתת רצונו יתברך לדעת רבי ישמעאל דסבר דלרבים טפי אריך למעבד הכי, וכמו שאמרו באבות 'פה תלמוד תורה עם דרך ארץ כו', וכל תורה שאין עמה מלאכה כו' (אבות פ"ב מ"ב), וכל מילי דאבות מילי דחסידות נינהו,

בעזרה ובעיר ירושלים. הצד השווה שבהם, שכולם מבטאים את היענותו של הקב"ה, תשומת לבו, נוכחותו והשראת שכינתו בעשייתו ובעבודתו. יתרה מזו, חלקם הגדול, עניינו למנוע תקלות או חוסר-שלמות, וכך לאפשר עבודה שלמה ומתוקנת.

נסים ותופעות נוספים שהיו בבית השני

אף שככלל לא שרתה שכינה בבית שני, בכל זאת היו בו סימנים מסוימים של השראת שכינה. הברייתא ביומא (לט ע"א) מונה כמה סימנים כאלה, אשר התקיימו דרך קבע בימי כהונתו של שמעון הצדיק, ואחריה – רק לסירוגין.⁴ הבה נראה אותם:

א.ב. "היה גורל עולה בימין... והיה לשון של זהורית מלבין" – שתי תופעות אלו, שהתרחשו בעיצומו של יום הכיפורים ובישרו לעם על מחילת עוונם, סימנו אולי יותר מכול את התגלות ה' והופעתו גם בבית השני.

ג. "והיה נר מערבי דולק" – וברש"י: "אחר שכבו שאר כל הנרות. ואף על פי שממנו מתחיל להדליק ערבית, בו היה מסיים הטבת נרות שחרית... ואמרינן במסכת שבת (כב ע"ב): עדות היא לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל... זה נר מערבי, שנותן בה שמן כמדת חברותיה וממנה היה מתחיל ובה היה מסיים".

ד. "היה אש של מערכה מתגבר, ולא היו כהנים צריכין להביא עצים למערכה חוץ משני גזירי עצים, כדי לקיים מצות עצים".

דליקת נר מערבי והתגברות אש המערכה מבטאות סיוע של מעלה כביכול בעבודת המקדש.

ה. "ונשתלחה ברכה בעומר ובשתי הלחם ובלחם הפנים, וכל כהן שמגיעו כזית – יש אוכלו ושבע, ויש אוכלו ומותיר".

ה. עלייה לרגל – היראות וראייה

התורה מצווה:

שֵׁשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָּל זְכוּרְךָ אֶל פְּנֵי הָאֱדוֹן ה'

(שמות כ"ג, יז).

על פי הקרי "יֵרָאֶה", המצווה היא להיראות, כלומר: שה' יראה אותנו. ברם, חכמים דרשו במילה זו גם את הכתיב:

'יֵרָאֶה'-יֵרָאֶה': כדרך שבא לראות, כך בא ליראות

(חגיגה ב ע"א).

ומבאר רש"י שם:

'יֵרָאֶה' כתיב וקרינן 'יֵרָאֶה'. 'יֵרָאֶה' כל זכורך את פני האדון' – דמשמע שהאדם רואה את השכינה. 'יֵרָאֶה'

5 לכאורה התירוץ הפשוט, שלא נאמר בגמרא, הוא ש"פניהם איש אל אחיו" נאמר בכרובי המשכן, ואילו "פניהם לבית" – בכרובים שהוסיף שלמה בבית הראשון. נראה כי הגמרא רצתה בכל זאת להעמיד זו לעומת זו את שתי צורות העמידה הללו.

4 בהמשך (לט ע"ב) נאמר על שלושה מהם – עליית הגורל בימין, הלבנת לשון של זהורית ודליקת נר מערבי – כי בטלו לחלוטין ארבעים שנה קודם החורבן.

מידת הגעגוע וההשתדלות, הקרבה והטהרה של כנסת ישראל, כך מידת ההיענות וההיעתרות של הקב"ה אליה.

* * *

בשיעור הבא נשלים בע"ה התבוננות זו בבחינת מהות הארון והכרובים, ומכוחה – הבנת המקדש כמקום מלכות וכמקום חיבה בין כנסת ישראל לקב"ה.

כל הזכויות שמורות לשיבת הר עציון ולרב יצחק לוי, תשס"ז
עורך: בעז קלוש

בית המדרש הווירטואלי שלייד ישיבת הר עציון
האתר בעברית: <http://www.etzion.org.il/vbm>
האתר באנגלית: <http://www.vbm-torah.org>
משרדי בית המדרש הווירטואלי: 02-9937300 שלוחה 5
דואל: office@etzion.org.il

רק שגם בעת עסקם בפרנסה היא לבם נוהג בחכמה בהרהור דברי תורה, לכן העמידו אז בתחילה את הכרובים, לפי מה שיהיו עושין רצונו של מקום, פניהם מצודדין מעט, ועם כל זה היו מעורים 'קמער איש וְלויות' (מל"א ז', לו) בפנים של חיבה, להראות חיבתו יתברך אצלנו, שזה עיקר רצונו יתברך כנ"ל. (וסובר רבי ישמעאל, ומאן דאמר שגם בכרובי שלמה, העמידום תחילה לפי מה שיהיו עושין רצונו של מקום, פניהם איש אל אחיו ממש, סובר כרשב"י).

ולכאורה אכתי למה הוצרכו להעמיד ב' הכרובים מצודדין, הלא הכרוב האחד שרמז עליו יתברך שמו, היו צריכים להעמידו ישר ממש. אמנם הענין כמו שכתבנו, שהתחברותו יתברך כביכול להעולמות והכוחות כולם, וכל סדריהם והתקשרותם, וכן כל סדרי הנהגתו יתברך אתנו, הוא כפי שיעור התנועה וההתעוררות המגיע אליהם ממעשינו למטה, וכפי זה השיעור משתלשל ונמשך גם אלינו למטה פנים שוחקות ומוסברות. לכן, גם הכרוב שרמז עליו יתברך שמו, היו גם כן צריכים להעמידו מצודד מעט, כפי שיעור הציוד של הכרוב שרומז עליו, מזה הטעם (נפש החיים שער א פרק ט).

ר' חיים מוולוז'ין עומד על עיקרון משמעותי בעמידתם של הכרובים: צידוד הכרוב המייצג את השכינה מלמד כי סדרי הנהגתו יתברך הם כפי שיעור התנועה וההתעוררות המגיע אליהם ממעשינו למטה; הכרוב המייצג את השכינה מתייחס לכרוב המייצג את כנסת ישראל, וציודם הדדי.

ז. משמעות הקשר בין שתי הבחינות

לסיום השיעור ברצוננו להתבונן במשמעות הכוללת של צירוף שתי הבחינות.

המשמעות הראשונית היא היות המקדש במהותו מקום המחבר ארץ ושמים – ועל כן מחוברת בו עבודת האדם אל השראת השכינה. במעשיו במקדש מרומם האדם את הבריאה כולה ומגלה את זיקתה לקב"ה ושייכותה אליו ('פי מִמֶּךָ הִפֵּל וּמִצִּדְךָ נִתְּנוּ לָךְ', דה"א כ"ט, יד). ממילא מתברר הקשר הבלתי-אמצעי בין חומרי ורוחני; בין סופי לאינסופי; בין העולם ובין בוראו המקיימו ומשגיח עליו.

מתוך קשר זה עולה ההבנה העמוקה שהמקדש עצמו אינו רק מקום ביתו ושכינתו של הקב"ה, אלא גם מקום המפגש עמו – מקום הוועוד של כנסת ישראל עם דודה.

בשיעורנו היום ראינו כי הזיקה ההדוקה בין מקום העבודה למקום השראת שכינה חושפת את ההדדיות בקשר בין כנסת ישראל לקב"ה. כפי המידה שפונה כנסת ישראל לה' ודורשת את קרבתו, כך נענה הוא לה ומגלה קרבה זו. מצב עמידתם של הכרובים במקדש מבטא בעומק נקודה זו, אך העיקרון תקף ביחס לעבודות המקדש כולן: העבודה עצמה מזמינה ומאפשרת את קרבת ה'. לאמור: מהותו של מקום המקדש מאפשרת גילוי בפועל של הדדיות הקשר; כפי